

HUDUDIIY TA'LIM TIZIMINING SAMARADORLIGINI OSHIRISHDA TASHKILIIY-IQTISODIIY YONDASHUVLAR

Razzoqova Shahlo Nuriddinovna

Osiyo Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Mamlakatdagi hududiy ta'lim tizimining zamonaviy talablar asosida tashkil etilishi va uning samaradorligini oshirish bugungi kundagi eng dolzarb masalalardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Ta'lim sohasidagi islohotlar, yangi imkoniyatlar va yondashuvlar, hududiy farqlarni bartaraf etishda, milliy taraqqiyotga yetaklovchi asosiy omil sifatida xizmat qilishi tabiiy. Bu borada tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlarning asosiy vazifasi resurslardan samarali foydalanishni, ta'lim sifatini oshirishni, malakali kadrlarni yetishtirishni va hududiy iqtisodiy, ijtimoiy muvozanatni ta'minlashdir.

Kalit so'zlar: hududiy ta'lim, samaradorlik, tashkiliy yondashuv, iqtisodiy yondashuv, ta'lim boshqaruvi, innovatsion metodlar, malakali kadrlar, ta'lim sifati, infratuzilma rivoji, ta'limni modernizatsiyalash.

Hududiy ta'lim tizimini boshqarishda, eng avvalo, zamonaviy boshqaruv tamoyillaridan foydalanish, an'anaviy uslublarni tubdan qayta ko'rib chiqish lozim. Markazlashgan tashkilotlar va boshqaruv usullari, bugungi tezkor zamonda, har bir hududning o'ziga xos taraqqiyot sur'ati va ehtiyojlarini yetarli darajada qamrab ololmaydi. Shuning uchun, boshqaruvda desentralizatsiya tamoyillari asosida, mas'uliyat va huquqlarni viloyat, tuman, shahar darajasida kengaytirish, joylardagi real vaziyatdan kelib chiqqan holda innovatsion boshqaruv shakllarini qo'llash muhim ahamiyat kasb etadi. Tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlarda moddiy va moliyaviy resurslarni maqsadga muvofiq taqsimlash, ta'lim muassasalarining iqtisodiy mustaqilligini oshirish, ijodiy va tashabbuskor rahbarlarni ilg'or g'oyalar bilan rag'batlantirish asosiy manba sifatida qaraladi. Shu bilan birga, ta'lim tizimining tashkiliy tuzilmasini takomillashtirish, zamon talablariga mos yangi bo'limlar va yo'nalishlarni joriy etish ham samaradorlikning muhim

omili hisoblanadi. Bunda hududlardagi ehtiyojdan kelib chiqqan holda, yangi kasb va mutaxassisliklar ochilishi, mavjud o'quv dasturlarining yangi mehnat bozori talablariga mos ravishda yangilanishi ta'lim sifatiga o'z ta'sirini ko'rsatadi [1].

Iqtisodiy resurslarni boshqarishda, davlat va xususiy sektor hamkorligini kengaytirish, ta'lim sifatini nazorat qilish bo'yicha mustaqil kengashlarni tashkil etish, resurslarning ochiqligi va shaffofligini ta'minlash zarur. Hududiy ta'lim muassasalari mablag'laridan samarali foydalanish, infratuzilmani zamonaviylashtirish, o'quv-laboratoriya bazalarini boyitish, ilg'or texnologiyalar asosida boshqaruv tizimini takomillashtirish orqali raqobatbardosh muhit yaratiladi. Tizim samaradorligini oshirishda, jamiyatning barcha qatlamlarini ta'lim jarayoniga faol jalb qilish, mahalliy hamjamiyatlar, ota-onalar, jamoatchilik bilan hamkorlikda ishlash muhim ahamiyat kasb etadi. Ta'lim muassasalarining o'zaro hamkorligi, tajriba almashinuvi, hududlararo bilim va maddiy resurslar oqimini yo'lga qo'yish, zamonaviy menejment texnologiyalaridan keng foydalanish natijasida, hududiy ta'lim sifati va raqobatbardoshligi ortadi. Tashkiliy yondashuvlar davomida, har bir hududning o'ziga xos imkoniyatlari va taraqqiyot salohiyati, zamonaviy texnik vositalardan foydalanish, ilmiy-izlanish va amaliy loyihalarni tashkil etish muhim o'rinni egallaydi. Hududlarda yetishib chiqayotgan yosh mutaxassislar, o'qituvchi va ilmiy salohiyatli kadrlar tug'uruq manbai sifatida qaralishi lozim, ularga moddiy, ma'naviy va ijtimoiy qo'llab-quvvatlov tizimlari yo'lga qo'yilishi kerak [2].

Samarali tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlar uchun, hududiy ta'lim muassasalari o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, ilg'orlarni aniqlash, o'zlashtirish jarayonini rag'batlantirish, natijaviylikka va sifat ko'rsatkichlariga asoslangan baholash mezonlarini ishlab chiqish tavsiya etiladi. Ta'lim sifatini oshirishda doimiy monitoring, ichki nazorat, o'quv jarayonini tizimli takomillashtirib borish ham o'z ijobiy natijasini beradi. Hududiy ta'lim tizimi samaradorligini oshirishda innovatsion g'oyalar, zamonaviy axborot tizimlari, o'quvchilar va o'qituvchilarning motivatsiyasi, ilg'or tajribalar asosida o'quv dasturlari ishlab chiqilishi, xalqaro standartlarga mos metodikalar joriy etilishi muhim sanaladi. Bunda, ta'lim doirasidan chetda qolib ketayotgan bolalarni, ortda

qolayotgan hududlarni aniqlash va ularga kompleks yondashuvlar asosida alohida dasturlar ishlab chiqish kerak. Iqtisodiy jihatdan, har bir hududga investitsiyalar jalb qilish, budjet va grant hamda sarmoya yo‘nalishlarini bir tizim asosida uyg‘unlashtirish, ta’lim muassasalari faoliyatiga biznesni, notijorat sektorni jalb qilish orqali iqtisodiy samaradorlikka erishiladi. O‘z navbatida, resurslarni tejash, sarf-xarajatlarni to‘g‘ri rejalashtirish, ta’lim muassasalarini o‘z-o‘zini moliyalashtirish manbalarini izlash va rivojlantirish keng imkoniyatlar ochadi. Ta’lim tizimida samaradorlik — bu faqatgina bilim olish sifati bilan cheklanib qolmaydi, balki malakali kadrlarni bozor talabiga mos tarzda tayyorlash, zamonaviy mutaxassislar yetishtirish, yangi g‘oya va innovatsion yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etish hamdir. Tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlarda, ham axborotlashtirish, ham resurslarni optimallashtirish, ham esa nazorat va baholash funksiyalarini doimiy takomillashtirib borish zarur [3].

Hududiy rivojlanish strategiyasida ta’lim muhim o‘rin tutadi. Har bir hudud vazifalari va imkoniyatlarini tahlil qilgan holda, aniq strategik yo‘nalishlarni belgilab chiqish, o‘quv dasturlari va metodikalarini moslashtirish, zamonaviy texnik tajribalardan va ilg‘or xorijiy tajribalardan foydalanish, hududiy ta’lim muassasalarining salohiyatini oshirish, xalqaro hamkorlikni yo‘lga qo‘yish, raqobatbardosh va innovatsion ra‘yosini ilgari suradi. Ta’lim muassasalarining iqtisodiy barqarorligini ta‘minlash uchun, davlat budjetidan tashqari, grant, homiylik, xalqaro tashkilotlarning dasturlaridan samarali foydalanish, innovatsion loyihalar orqali qo‘shimcha moliyaviy manbalarni jalb qilish kerak. Hududiy ta’lim muassasalarining o‘z salohiyatini oshirish uchun jumladan yangi innovatsion maktablar, kollej va texnikumlarning ochilishi, maktabgacha ta’lim, kasb-hunar ta’limi bilan doimiy ravishda integratsiyalashuv mexanizmlarini yo‘lga qo‘yish, yuqori sifatli darsliklar, o‘quv-uslubiy majmualar yaratish ustuvor vazifa hisoblanadi [4].

Tizim samaradorligiga ta’sir etuvchi omillar sifatida, ilmiy metodikalar, o‘qituvchilarning malaka oshirishining zamonaviy uslublari, bilimlarni mustahkamlash, o‘quvchilarning yakka tartibda ishlashidagi imkoniyatlar, zamonaviy uslub va texnologiyalar, yangi pedagogik metodikalarni joriy etish orqali erishiladi. Bu jarayonda tashkiliy va iqtisodiy yondashuv mutanosibligini ta‘minlab, har bir hudud uchun yetarli va

samarali rivojlanish muhitini yaratish, bozor iqtisodiyoti talablariga mos tarzda raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashga olib keladi. Ta'lim tizimida budjet mablag'lari hisobidan faoliyat yurituvchi tashkilotlar faoliyatining ochiqqligi, shaffofligi, moliyaviy hisobotlarning aniqligi, samarali monitoring va nazorat orqali ta'minlanadi. Bunda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, hisobotlarni raqamlashtirish, elektron boshqaruv tizimlarini keng joriy qilish, mas'ullikni va natijaviylikni oshiradi, ortiqcha sarflarni oldini oladi. Ta'lim sohasini rivojlantirishda innovatsion iqtisodiy mexanizmlar, zamonaviy marketing, sarmoya, grant va investitsiyalarni jalb qilishning ustuvor yo'nalishlarini ishlab chiqish, har bir hududning o'ziga xos iqtisodiy, ijtimoiy muammolari va ixtisoslashuvini hisobga olish bugungi kunda juda muhimdir. Shuningdek, tashkiliy va iqtisodiy yondashuvlarni uyg'unlashtirishda ish o'rinlari yaratish, mahalliy aholi hayot darajasini oshirish, mehnat bozoridagi ehtiyojlar va ta'lim oliy o'quv yurtlari o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash ham tizim samaradorligiga bevosita ta'sir etadi. Samarali tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlar asosan ijtimoiy-iqtisodiy, madaniy, ilmiy-texnik taraqqiyot talablariga javob bera oladigan, milliy qadriyatlar asosida shakllangan, har bir hudud uchun o'ziga xos mexanizmlarni joriy etish orqali amalga oshiriladi. Bunda ta'lim sohasiga qaratilgan davlat siyosatining qat'iyligi, islohotlar izchilligi, moliyalashtirish jarayonlarida shaffoflik va samaradorlik muhim ahamiyat kasb etadi. Hududiy ta'lim tizimi samaradorligini oshirishda asosiy maqsad — sifatli ta'limga erishish, har bir bola va yoshlar uchun teng imkoniyatlarni yaratish, ijtimoiy tenglik prinsipiga amal qilish, maktab, kollej va oliy o'quv yurtlari o'rtasida integratsiya va uzviy hamkorlikni rivojlantirishdir. Bu esa jamiyatda raqobatbardosh, bilimli, zukko va yuksak madaniyatli avlodni tarbiyalashga asos bo'ladi [5].

Xulosa:

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, hududiy ta'lim tizimining samaradorligini oshirishda tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlar, resurslarni optimallashtirish, zamonaviy boshqaruv tamoyillarini joriy etish, barcha bosqichda innovatsiyalarni faol tadbiq qilish bilan bevosita bog'liq. Har bir hududning rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda, xalqaro tajribalardan faol foydalanish, zamonaviy bilim va texnologiyalarni joriy etishda tashkilotchilik va

iqtisodiy masalalarga e'tibor qaratish muhim ahamiyat kasb etadi. Barcha islohotlar bir butun tizimda uyg'unlashganda va samarali amalga oshirilgandagina, mamlakatimizning hududiy ta'lim tizimi yangi bosqichga ko'tarilib, jahon standartlariga mos rivojlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva, G. (2019). "Ta'lim tizimini zamonaviylashtirishning hududiy omillari". Innovatsion Ta'lim, 4(3), 72-81.
2. Aripova, N. (2018). "Ta'limda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish yo'llari". O'zbekiston Iqtisodiyoti, 2(6), 54-61.
3. Gulomov, T. (2021). "Hududiy ta'lim tizimini boshqarishda samarali strategiyalar". Ta'lim va Taraqqiyot, 5(2), 19-28.
4. Ibrohimov, O. (2020). "Tashkiliy-iqtisodiy yondashuvlarning ta'limda tutgan o'rni". O'zbekiston Fanlari Akademiyasi Axborotnomasi, 1(1), 123-129.
5. Jo'raeva, D. (2022). "Hududiy ta'lim rivojida innovatsion metodlarning ahamiyati". Yosh Tadqiqotchilar Jurnal, 2(4), 89-95.
6. Karimova, S. (2018). "Iqtisodiy samaradorlik va ta'lim sifati o'zaro bog'liqligi". Ilm va Hayot, 9(3), 60-66.
7. Matnazarov, A. (2017). "Oliy ta'limda iqtisodiy va tashkiliy muammolar". Oliy Ta'lim Muammolari, 3(2), 20-26.